

BÜNTETÉSKISZABÁS EGY ALFÖLDI URADALOMBAN¹

A Magyar Királyi Helytartótanács által 1757-től gyűjtött fogvatartotti/eljárási statisztikák (rabtabella) több tudományterület forrását képezik (társadalomtörténet, büntetőjog-történet, történeti kriminológia). A felterjesztett táblázatok hiányosságai ellenére a 19. század elejére a hazai büntetéskiszabási gyakorlat általános jellemzésére a legalkalmasabb adatbázist jelentik. Minden olyan adatot tartalmaznak, amelyek a bíróságot a büntetőjogi jogkövetkezmény meghatározásában befolyásolhatja: a befogott neve, vallása, életkora (születési helye, ideje), rendi állása (foglalkozása), családi állapota, lakóhelye, a bűncselekmény, a letartóztatás időpontja, az egyes perccselekmények, az ítélet és a szabadulás (ítélet végrehajtás) időpontja.²

Csongrád vármegyéből (sedria és úriszékek) viszonylag nagy számban állnak rendelkezésre beküldött táblázatok, amelyek azonban nem felelnek meg az előírásoknak: nem egy periódus összes fogvatartottját (börtönstatisztika), hanem az egy ülésnapon „megítélt” rabokat tartalmazzák (bíróügyi statisztika).³

A vizsgált rabtabellát Csongrád vármegye 1806. szeptember 3-án tartott közgyűlése küldte meg a Királyi Magyar Helytartótanácsnak (a nádornak címezve). Az 1806. április 21. napján a Szentés – Csongrádi egyesült uradalomban bíróság elé került hatvan vádlott személyére, az elkövetett bűncselekményére és az eljárásra vonatkozó információkat tartalmaz a táblázat: név, vallás, lakhely, nem, születési hely, elfogatásának dátuma, bűncselekményének leírása, büntetése, annak időtartama, esetlegesen annak meghosszabbításának oka.⁴

---

¹ Az előadás része a Történelmi Kriminológiai Műhely közös projektjének, amely egy rabtabella teljes körű elemzését tűzte célul. Lektorálta: Bató Szilvia.

² *Hajdu L.*: A büntetőjogtörténet kutatásának kihasználatlan lehetőségeiről (A rabtabellák és büntető-perkivonatok történeti forrásértéke.) *Levéltári Közlemények* 55 (1984) 3–30; *Hajdu L.*: Büntett és büntetés Magyarországon a XVIII. század utolsó harmadában. Budapest, 1985, 8–12, 23–32; *Bató Sz.*: A Helytartótanács bírósági igazgatási tevékenysége a 18–19. század fordulóján. *FORVM Acta Juridica et Politica* 1 (2011/1) 55–88, 68–71.

³ *Hajdu* (1984:11); *Hajdu* (1985:25); *Bató* (2011:69–70).

⁴ Az úriszéki bíráskodásról: *Bónis Gy.* – *Degré A.* – *Varga E.*: A magyar bírósági szervezet és perjog története. Zalaegerszeg, 1996, 98–99; *Béli G.*: Magyar jogtörténet – A tradicionális jog. Buda-

A rabtabella büntetéseket tartalmazó rovata a „Büntetése és a Tömlöczből léendő kiszabadulása” címet viseli. A rovat elnevezésében szereplő „büntetése” szó a mai értelemben nem felel meg teljes egészében a rabtabellában felsorolt szankcióknak, ugyanis számos helyen olvasható olyan információ, hogy az elkövetőt a sértett kárának megtérítésére is kötelezik,⁵ amely nem büntetőjogi, hanem magánjogi jogkövetkezmény.

Emellett azt is szükséges leszögezni, hogy a korszakra nem adaptálhatók a mai büntetőjogi fogalmak a maguk teljes egészében, így az egymás mellett kiszabott büntetések esetén nem beszélhetünk fő- és mellékbüntetési viszonyról sem.⁶

A büntetéstan adatokat tartalmazó rovatban szöveges jellegű információk találhatóak, és az egyes bűnelkövetőkre kiszabott joghátrányokon kívül más is meg tudható a vizsgált rovatból. Gyakori, hogy a büntetésen felül megismerhető a kiszabott büntetés nemének vagy mértékének indokait,⁷ amelyek enyhítő vagy súlyosító körülményekről szolgáltatnak ismeretet. Jellemző, hogy a rovat az elkövető szabadon bocsátása (felmentése) esetén közli annak okát is, amely leggyakrabban a vád bizonyítottságának hiánya.⁸ Található olyan eset is, amikor a büntetés elmaradásának oka a tolvajlás feladása, amelyben az elkövető „részese” volt.⁹ Lukáts Mihály pedig a tulajdonos sürgetésére a földből kiásott ezüstpénzt visszaadta.¹⁰ Előfordulnak olyan bejegyzések is, amikor bár a „Bűnös Tette mely miatt fogva tartott” rovatban szereplő büntett nem nyert bizonyítást, de más bűncselekmény miatt az úriszék mégis büntetést szabott ki a tettesre.¹¹ Testi büntetés kiszabásakor a büntetési rovat rögzíti, ha a büntetés több részletben kerül végrehajtásra,¹² illetve azt is, ha az egyes részleteket az elítélt nem ugyanazon a helyen szenvedti el.¹³ Mindezekon felül a büntetéseket ismertető rovatba kerül néhány olyan információ is, amely sokkal inkább eljárásjogi jelentőséggel bír, mint bün-

---

pest – Pécs, 2009, 293–302. A rabtabella a Magyar Országos Levéltár, Helytartótanácsi levéltár, Magyar Királyi Helytartótanács, Departamentum Publico-politicum 1783–1848 (MOL C53) 1806. Fons (F) 3. Positio (P) 125. jelzet alatt található: *Bató* (2011:70).

⁵ Rabtabella 6, 7, 9, 10, 11, 13, 16, 17, 32, 33, 34, 39, 40, 41, 47, 48. sorok.

⁶ *Bató Sz.:* A „büntetési rendszer” átalakításának megjelenése Kossuth Lajos Pesti Hírlapjában (1841–1844). Szeged, 2010, 125.

⁷ Rabtabella 16, 18, 20, 21, 22, 24, 36, 37, 41, 43, 45, 48, 51, 52, 56, 57, 58, 59. sorok.

⁸ Rabtabella 4, 8, 23, 27, 28, 44. sorok.

⁹ Rabtabella 19. sor.

¹⁰ Rabtabella 46. sor.

¹¹ Rabtabella 2, 9, 13, 32. sorok.

¹² Rabtabella 14, 24, 34, 35, 48, 51, 52. sorok.

¹³ Rabtabella 6, 7. sorok.

tetéstani relevanciával, így ezek helye inkább az „Oka amiért tovább fogva tartatik” című rovatban lenne, mert erre a kérdésre adnak választ.¹⁴

A rabtabellán tizenhárom féle büntetés fordul elő, amelyeket büntetési nemenként célszerű csoportosítani, vagyis annak figyelembe vételével, hogy milyen értéket vonnak el az elítélttől. A testi büntetések közé sorolható a bot, a pálca, a korbács és a böjt. A szabadságvesztés büntetések közül a rabtabellán a rabsággal, a tömlőccel, illetve az árestommal találkozunk. A rabtabellán előforduló vagyoni büntetések kategóriájába sorolható a pénzbüntetés, valamint, bár nem tekinthető büntetésnek, itt tüntetik fel az eljárás során elbírált magánjogi igény eredményeként a kártérítést és a földesúr által alkalmazott kibecsültetést. A becsületbüntetések közé tartozik a pellengérré állítás, jogfosztó, jogkorlátozó büntetések a katonának adás és a kitiltás. A következőkben ebben a sorrendben kerülnek bemutatásra az egyes büntetések.

Testi büntetések

A rabtabellán található büntetések közül a harmincnyc esetben fordul elő testi büntetés,¹⁵ amelyek a bot, a pálca és a korbács, valamint ide sorolható a böjt is. A testi büntetések országszerte is gyakoriak voltak, ugyanis ezeket a legkönnyebb arányosítani a bűncselekmény tárgyi súlyával és az elkövető bűnösségével, mert az ütések száma hattól több százig terjedt. A végrehajtás céljára szolgáló bot lehetett vékonyabb vagy vastagabb, a korbács pedig több vagy kevesebb, keményebb vagy lágyabb illetve könnyebb vagy nehezebb szálakból összefon,¹⁶ ám ezekről a körülményekről az egyes rabtabellák nem szolgáltatnak információt.¹⁷ Ezen körülmények miatt a különböző bíróságok által kiszabott testi büntetések egymással való összemérésének nincs reális alapja,¹⁸ a végrehajtás eszközének pusztá megjelöléséből nem lehet következtetni a végrehajtás körülményeire.¹⁹

A büntetés eszközéül a férfiak estében a bot szolgált, a nőknél és a gyerekeknél pedig a korbács, ritkábban pedig a vessző, amelyet szintén nők és gyerekek

¹⁴ Rabtabella 26, 29, 30, 38, 50. sorok.

¹⁵ Mezey B.: A testi büntetések. In: Kabódi Cs. – Lőrincz J. – Mezey B. (társszerzők): Büntetésstani alapfogalmak. Budapest, 2005, 71–81, 71.

¹⁶ Hajdu L.: Bűnözés és büntetőbíráskodás a XVIII. század hetvenes éveinek Magyarországon. Budapest, 1996, 153.

¹⁷ Hajdu (1985:149).

¹⁸ Hajdu (1985:149).

¹⁹ Bató (2010:157).

esetén alkalmaztak.²⁰ Igaz ez az elemzett rabtabellára is, de sok helyen előfordul a pálca a büntetés végrehajtásának eszközeként, amelyet szintén férfiakra szabtak ki.²¹ A pálca feltehetőleg enyhébb végrehajtási eszköz lehetett, mint a bot, ugyanis szembeűnő, hogy amíg a nagy ütésszámú botbüntetéseket több részletben rendelték el „elverni”,²² addig a pálcában kiszabott nagy ütésszámú büntetéseket egy részletben hajtották végre.²³ A korbács négy rab esetében szerepel a rabtabellán, melyből két esetben nő,²⁴ két alkalommal 16 éves bűnelkövetők²⁵ kapták büntetésül.

Ahogy említésre került a nagyobb számú botbüntetések több részletben kerültek végrehajtásra, ez igaz a korbácsban megállapított büntetésekre is.²⁶ Ilyenkor a testi büntetést szabadságvesztés mellé szabták ki, rövidebb tartamú szabadságvesztés esetén az egyes részleteket a börtönbe való érkezéskor, illetve az onnan való távozáskor mérték rá az elítéltre, hosszabb tartamú szabadságvesztés esetén pedig az ítélet határozta meg a végrehajtandó részleteket és az azok között eltelt időt.²⁷ Ezekben az esetekben nem egyértelmű, hogy melyik tekinthető főbüntetésnek és melyik mellékbüntetésnek a két büntetési nem közül, ugyanis kérdéses, hogy a szabadságvesztés szolgált-e arra, hogy az elítélt ne tudjon elmene-külni a testi büntetés elől, vagy a testi büntetés célja volt-e az, hogy a szabadságvesztés letöltésének idejét megnehezítse.²⁸

A végrehajtás helyének tekintetében két gyakorlat érvényesült. Az egyik szerint a büntetést a tanács- vagy megyeháza, illetve a börtön épületének udvarán hajtották végre, teljesen kizárva ezzel a nyilvánosságot. A másik szerint pedig nyilvánosan, a templom előtt vagy a főtéren, vagy esetleg a tanácsháza bejárata előtt, valamint a heti- vagy országos vásáron, biztosítva ezzel az elítélt megbüntetésének látványosságát a lakosság lehető legnagyobb köre számára, ez a megszégyenítést és a generális prevenció célját szolgálta.²⁹ A vizsgált rabtabellában a végrehajtás helyszínére vonatkozó információ csak akkor szerepel, ha a büntetést

---

²⁰ Hajdu (1985:149).

²¹ Rabtabella 2, 6, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 33, 39. sorok.

²² Rabtabella 3, 5, 6, 10, 24, 34, 35, 49, 51. sorok.

²³ Rabtabella 18, 20, 21. sorok.

²⁴ Rabtabella 1, 14. sorok.

²⁵ Rabtabella 7, 12. sorok.

²⁶ Rabtabella 1, 7, 14. sorok.

²⁷ Hajdu (1996:155).

²⁸ Bató (2010:125).

²⁹ *Meznerics I.*: A megyei büntető igazságszolgáltatás a 16–19. században. Budapest, 1933, 131; Hajdu (1985:154); *Mezey* (2005:73).

az elítélt nem a kiszabás helyén, hanem máshol állja ki, ám ekkor is csak a települést jelöli meg a forrás.³⁰ Ezen esetekben a speciális prevenció fokozása a cél azáltal, hogy az elkövető lakóhelyén szenvedje el a büntetést és így ott szégyenüljön meg.

A testi büntetések körébe sorolható a bört, mert a fent tárgyalt joghátrányokhoz hasonlóan arra hivatott, hogy az elítéltnak testi szenvedést okozzon azáltal, hogy nélkülözésnek teszi ki. A rabtabellán számos helyen szerepel a bört a szabadságvesztés mellett,³¹ amely a Praxis Criminalis hatására került be a magyar büntetőjogi gyakorlatba mellékbüntetésként³² a szabadságvesztés súlyosítására.³³ A rabtabellában a nyolc esetből hatszor heti 2 napi börtre,³⁴ két esetben pedig heti három napi börtre ítélték a bűnelkövetőt.³⁵

Szabadságvesztés

A 18. század végére a halálbüntetéshez és a testi büntetéshez képest Magyarországon a szabadságvesztés vált a gyakoribbá.³⁶

A szabadságvesztés jelölésére nagyon sokféle kifejezéssel találkozhatunk.³⁷ Előfordulnak többek között a „tömlöc”, a „fogház”, amely a tömlöc szinonimája, a „börtön” és az „áréstem” szavak is.³⁸ A vizsgált rabtabellában a „tömlözt”,³⁹ a „rabság”⁴⁰ és az „áréstem”⁴¹ terminusok olvashatók.

A büntetési rovatban két esetben szerepel a „tömlözt”: Patay Ilonát 925 rhenus forint ellopásáért a Királyi Tábla 3 év tömlöcre ítélte,⁴² ez a rabtabellában szereplő leghosszabb tartamú szabadságvesztés. A második esetkörnél nem hoznak ítéletet, a rovatban csak annyi található, hogy az elkövetőt actio (formális per) alá

³⁰ Rabtabella 6, 7. sorok.

³¹ Rabtabella 3, 5, 10, 14, 24, 49, sorok.

³² Mezey B.: A fenyítőházak forradalma. A modern büntetés-végrehajtás alapvetése Európában. Budapest, 2012, 316.

³³ Hajdu (1985:114).

³⁴ Rabtabella 1, 3, 5, 10, 14, 49. sorok.

³⁵ Rabtabella 24, 51. sorok.

³⁶ Hajdu (1985:112, 114).

³⁷ Mezey B.: A szabadságbüntetés kezdetei az ókorban. In: Kabódi Cs. – Lőrincz J. – Mezey B. (társszerzők): Büntetés-tani alapfogalmak. Budapest, 2005, 82; Bató (2010:171).

³⁸ A terminológiák elemzéséhez lásd Mezey (2012:320–324).

³⁹ Rabtabella 1, 26, 30, 38, 50. sorok.

⁴⁰ Rabtabella 3, 5, 10, 49, 51, 52. sorok.

⁴¹ Rabtabella 6, 13, 14, 24. sorok.

⁴² Rabtabella 1. sor.

veszik,⁴³ illetve a körülmények további kinyomozása miatt marad valaki továbbra is a tömlöcben.⁴⁴ Ezek nem büntetések, hanem ilyenkor a vizsgált rabtabela eljárási cselekményeket rögzít, amelyek a büntetéstan szempontjából irrelevánsak.

A „rabság” szóval megjelölt szabadságvesztés-büntetések tartama a rabtabelában egy⁴⁵ illetve két év.⁴⁶ A büntetés tartamán kívül feltehetőleg más különbség nem volt a két szabadságvesztési forma között, tekintettel a fent már említett sokszínű terminológiára, tömlöc és rabság esetén is előfordul a szabadságvesztés mellé testi büntetés kiszabása is.

A magyar büntetőjogi gyakorlatban a 14–15. század óta jelen van az áréstrom büntetés is, amelyet a tisztességes polgárok számára tartották fenn, ugyanis ez a büntetési forma nem volt megszégyenítő jellegű, így nem rombolta az elítélt becsületét.⁴⁷

A rabtabelában tíz alkalommal olvasható az, hogy a bíróság áréstrommal büntette meg az elítéltet.⁴⁸ A kiszabott áréstromok időtartama szembetűnően sokkal rövidebb, mint a rabság illetve a tömlöc büntetések tartama: a legrövidebb áréstrom 3 nap,⁴⁹ a leghosszabb pedig 1 hónap.⁵⁰ Két bűnelkövetőt az idős kora miatt,⁵¹ egyet pedig egészségi állapotára tekintettel⁵² sújtottak ezzel a büntetéssel testi fenyítés helyett, amely gyakorlat nem volt idegen a többi megye büntető ítélkezési gyakorlatától sem.⁵³

A szabadságvesztés végrehajtása kezdő időpontjának meghatározása tekintetében többféle gyakorlat érvényesült. Az ország területén a büntetés letöltésének kezdeteként vagy a befogás napját vagy pedig az ítélet kihirdetésének időpontját vették alapul.⁵⁴ A rabtabelában feltüntetésre került az egyes elkövetők befogásának időpontja a „Befogattatásának üdeje” című oszlopban, de ez nem bizonyítja, hogy összeállító úriszék ezt az időpontot veszi figyelembe a végrehajtáskor.

⁴³ Rabtabela 26, 30, 50. sorok.

⁴⁴ Rabtabela 38. sor.

⁴⁵ Rabtabela 49, 51, 52. sor.

⁴⁶ Rabtabela 3, 5, 10. sor.

⁴⁷ Mezey (2012:318, 324).

⁴⁸ Rabtabela 6, 13, 14, 24, 34, 35, 37, 40, 48, 60. sorok.

⁴⁹ Rabtabela 40, 60. sor.

⁵⁰ Rabtabela 34, 35, 48. sor.

⁵¹ Rabtabela 13, 60. sor.

⁵² Rabtabela 37. sor.

⁵³ Meznierics 1933:131); Hajdu (1985:152); Hajdu (1996:156).

⁵⁴ Hajdu (1996:159).

Vagyoni büntetések, kártérítés és kibecsültetés

A vizsgált rabtabellában huszonthárom alkalommal fordul elő, hogy a bíróság valamilyen összeg lefizetésére kötelezi az elítéltet,⁵⁵ amely elég gyakorinak tűnik ahhoz képest, hogy a Helytartótanács rendeletekkel próbálja visszaszorítani a pénzbüntetés alkalmazását.⁵⁶

Az országos adatok szerint a pénzbüntetést sokféle bűncselekmény esetén alkalmazzák⁵⁷ és az egyes bűncselekmények esetén különböző elnevezéssel illeték, például emberölés esetén homgaiumot⁵⁸ vagy paráznság elkövetése esetén bika-pénzt⁵⁹ kellett fizetnie az elkövetőnek. A vizsgált rabtabellában egy eset kivételével mindig valamilyen vagyon elleni bűncselekmény miatt került kiszabásra vagyoni joghátrány. Ez a kivétel egy református istenkáromló,⁶⁰ a büntetés összege az országos szokások szerint a bírákat illette meg.⁶¹ Egy másik esetben az elkövető a közterhek fizetése alól húzta ki magát, és a bíró ítélete szerint azt a 2 évi adót kellett megfizetnie, amit eltitkolt.⁶² Ez a fizetési kötelezettség nem tekinthető büntetésnek, és a fizetett összeg nem is a bírákat illette meg.

A korszak ítélkezési gyakorlatára jellemző az, hogy a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésére az a bíróság kötelezi az elkövetőt, amely a büntetést is kiszabja, nem pedig külön polgári per keretében érvényesíti a sértett a kár megtérítése iránti igényét, de ettől függetlenül a kártérítési kötelezettség nem volt büntetés. Az országos adatok szerint a sértett orvosi költségeit, a kiesett munkabérét, illetve a ruhájában okozott kárát is meg kellett térítenie a bűnelkövetőnek,⁶³ ám a vizsgált rabtabellában ilyen adatokat nem találunk. Az úriszék vagyoni jellegű jogkövetkezményeket csupán vagyon elleni bűncselekmények elkövetőjével szemben, illetve a fent említett istenkáromlóval szemben állapított meg, testi büntetés vagy szabadságvesztés, esetenként mindkét büntetési nem alkalmazása mellett. A rabtabellában az esetek nagy részében megjelölésre kerül mind a fizetendő

⁵⁵ Rabtabella 3, 5, 7, 9, 10, 11, 13, 16, 17, 24, 32, 33, 35, 36, 39, 40, 41, 47, 48, 49, 54, 55, 60. sorok.

⁵⁶ Hajdu (1996:165).

⁵⁷ Hajdu (1996:165–169).

⁵⁸ Hajdu (1996:168).

⁵⁹ Hajdu (1985:160); Hajdu (1996:170).

⁶⁰ Rabtabella 54. sorok.

⁶¹ Hajdu (1996:166).

⁶² Rabtabella 60. sor.

⁶³ Hajdu (1985:160–162); Hajdu (1996:169).

összeg, mind pedig az a tény, hogy ezt kártérítésként kell megfizetni,⁶⁴ más esetekben viszont csak az, hogy az okozott kárt köteles megtéríteni az elkövető,⁶⁵ illetve előfordulnak olyan bejegyzések is, hogy csak egy meghatározott összeg kerül megjelölésre, de az, hogy ez kártérítés-e, arról hallgat a forrás.⁶⁶ Ebből kifolyólag nem mindig egyértelmű, hogy amikor nincs kifejezetten megjelölve a kártérítési jelleg, akkor pénzbüntetésről vagy kártérítésről van-e szó a vizsgált rabtabellában.

A korszakban előfordult, hogy bűncselekmény elkövetőjével szemben kibecsültetést alkalmaztak, ami azt jelentette, hogy az ingatlan javak értékét megállapították és azt megfizették a kibecsült jobbágnak, az ingatlant pedig elvették tőle.⁶⁷ A rabtabellában szereplő elítéltek közül Király Samuval szemben alkalmaztak hasonló jogkövetkezményt, ám a büntetésre vonatkozó információk között az ellenérték nem szerepel, csupán az, hogy elveszik tőle a tanyabéli földjét.⁶⁸

Kállay István megfogalmazásában „a legnagyobb büntetés, amivel egy jobbágyot vagy zsellért fenyegetni lehetett, vagy ami érhetett, az a kibecsültetés volt”. A földesúr által a jobbággal szemben alkalmazható lehetőség, amelyre nem a bíróságnak, hanem az uradalomnak volt joga, valamint a jobbággal szemben általában akkor alkalmazták, ha az az úrbéri kötelezettségét megszegte, például nem teljesítette a robotot.⁶⁹ Tehát ez tulajdonképpen nem büntetőjogi joghátrány, hanem az úrbéri viszonyból fakadó jogkövetkezmény.

Becsületbüntetések

A becsületbüntetések lényege, hogy a nyilvános végrehajtás következtében a közösség tagjai tudomást szereznek arról, hogy az elítélt bünt követett el,⁷⁰ ezért gyakran egy táblát is tartania kellett, amire felírták, hogy milyen bünt követett

⁶⁴ Rabtabella 6, 7, 9, 10, 11, 13, 16, 17, 32, 33, 34, 35, 39, 40, 48. sorok.

⁶⁵ Rabtabella 41, 47. sorok.

⁶⁶ Rabtabella 3, 5, 24, 36, 49, 54, 55. sorok.

⁶⁷ Hajdu (1996:171).

⁶⁸ Rabtabella 11. sor.

⁶⁹ Kállay I.: Úriszéki bíraskodás a XVIII–XIX. században. Budapest, 1985, 190, 192.

⁷⁰ Kabódi Cs. – Mezey B.: Az erkölcsi (megszégyenítő, becsület-) büntetések története. In: Kabódi Cs. – Lőrincz J. – Mezey B. (társszerzők): Büntetéstan alapfogalmak. Budapest, 2005, 214–219, 216.

el.⁷¹ A becsületbüntetések a megszégyenítés mértékét tekintve lehetnek erkölcsi, becsületcsorbító és becsületvesztő büntetések.⁷²

A vizsgált rabtabellában egy becsületcsorbító büntetés szerepel, a 66 éves Hódy Mihály öreg kora miatt botbüntetés helyett 14 napi áristomot kapott büntetésül, valamint ez idő alatt minden kedden és pénteken, vagyis összesen négy alkalommal kellett a pellengéren a nép előtt állnia,⁷³ de az időtartamra vonatkozólag a forrásban nem található információ.

A testi büntetésekről szóló pontban a végrehajtás kapcsán kifejtésre került az, hogy a testi büntetések nyilvános végrehajtása az elkövető becsületét is érintette, az áréstem büntetés kapcsán pedig az, hogy ez a büntetési forma nem érintette az elítélt társadalmi megítélését. Hódy Mihály életkorára tekintettel megmenekült a testi fenyítés elől, és feltehetőleg ugyanezen okból kapott a tömlöcnél rövidebb tartamú áréstem büntetést is. A tolvajok támogatóinak korabeli heves üldözése miatt⁷⁴ indokolt volt a társadalom tudtára adni az elkövető cselekménye megtorlásának tényét. Ebből kifolyólag feltehetőleg a generális prevenció biztosításnak céljából volt szükséges az elkövető pellengérré állítással való büntetése is a becsületet kímélő áréstem mellett.

Egyéb büntetések

A vizsgált rabtabellában szereplő elítéltek közül Holup András a bíróság ítélete szerint hazájába visszautasított,⁷⁵ illetve Biró János a botbüntetés elszervedése után Félegyházára küldetett,⁷⁶ valamint Muha Jakab (másképpen Csurtsánszky András) pedig a „katonáságnak resignáltatott”.⁷⁷ Ezek a büntetési formák, a hazaszuppolás és a katonának adás nem sorolhatók a szabadságvesztés büntetések közé, ugyanis nem vonják el az elítélt személyi szabadságát teljes mértékben, hanem csak korlátozzák azt.

A katonának adást gyakran alkalmazták fiatal bűnelkövetők esetében a bíróságok, mert ezzel a megbüntetés mellett teljesítették a kötelező újonckiallítást is,⁷⁸

⁷¹ Hajdu (1985:177); Hajdu (1996:172).

⁷² Kabódi Cs. – Mezey B. (2005:216).

⁷³ Rabtabella 37. sor.

⁷⁴ Hajdu (1985:225–226).

⁷⁵ Rabtabella 42. sor.

⁷⁶ Rabtabella 43. sor.

⁷⁷ Rabtabella 31. sor.

⁷⁸ Hajdu (1996:173).

valamint jellemző volt az is, hogy a bűncselekményt elkövető katonákat küldték vissza a sereghez, hogy ott kapják meg a büntetésüket.⁷⁹ A rabtabellában feltehetőleg az utóbbi esetről lehet szó, mert a 39 éves Muha Jakab sorsát tekintve szőkevényként szerepel.⁸⁰

A rabtabellában két olyan eset található, amikor az elkövetőt egy másik településre küldi a bíróság. Az egyik esetben Holup Andrászt utasítják vissza a születési helyére,⁸¹ a másikban pedig a halasi születésű Biró János kocsist a botbüntetés végrehajtása után a Kiskun Kerület központjába, Félegyházára.⁸² A vizsgált korszakban az elítéltek szállításáról a szolgabírónak kell gondoskodnia, aki ezt a feladatot vagy a megyei hajdúval végezteti el, vagy a helyiek kísérik az elkövetőt egyik faluról a másikra, majd a megyehatáron átadják a szomszédos vármegye lakóinak, akik tovább kísérik.⁸³

Összefoglalás

A büntetések elemzése összegzéseként megállapítható, hogy a rabtabellában a leggyakoribbak a testi büntetések, vagyis a bot és a pálca, a nők és a fiatalok esetében pedig a korbács, illetve jellemző a testi fenyítés és a szabadságvesztés kombinációja, mind a rövidebb (áréstim), mind pedig a hosszabb tartamú (rabság, tömlöc) szabadságtól való megfosztás esetében. Igen nagy számban fordul elő, az esetek nagy többségében szintén más büntetésekkel együtt kiszabott pénzbüntetés és a kártérítés is, illetve egyetlen alkalommal fordul elő vagyoni jellegű joghátrányként a kibecsültetés. A becsületbüntetések közül egyetlen esetben a pellengérré állítás található a büntetésekről szóló adatok között, valamint a fenti büntetési nemekhez nem sorolhatóan előfordul még a hazaszuppolás és a katonasághoz visszaküldés is.

A vizsgált rabtabella büntetésekről szóló rovata több más rovattal mutat összefüggést, amelyek közül a legfontosabb a „Bűnös Tette melyly miatt fogva tartott”. A kodifikáció hiánya következtében nemcsak az egyes tényállások meghatározása hiányzik, hanem a büntetési katalógus, és a büntetési tételkeretek (generális és speciális minimum, illetve maximum) is, amelyek az egyes bűncselekmények elkövetőivel szemben alkalmazhatók. Ezért az összefüggés nem abban mu-

⁷⁹ Hajdu (1985:173).

⁸⁰ Rabtabella 31. sor.

⁸¹ Rabtabella 42. sor.

⁸² Rabtabella 43. sor.

⁸³ Bató (2011:78).

tatkozik, hogy a bíróság az egyes bűncselekmény elkövetésére kifejezetten előírt büntetéseket meghatározott mértékben alkalmaz, hanem abban, hogy a bíró a saját belátása szerint szabhatott ki bármilyen büntetést a szokásjog⁸⁴ által büntetendőnek ítélt cselekmény elkövetőjével szemben, és ennek során a bírói gyakorlatban a bűncselekményre szokásosan kiszabott büntetési nemek és tételek mellett az elkövetett cselekményt, annak súlyosságát illetve az elkövető személyi körülményeit vette alapul. Ezeken felül a bíró legfeljebb a helyi bíróság előző ítéleteit vette figyelembe, ugyanis a megyék országos szinten nem voltak következetesek egymáshoz képest, legfeljebb a saját ítélezési gyakorlatukat követték.⁸⁵ A büntetésekről szóló rovatban szerepelnek az elkövetett bűnös tetten kívül más információk is, például olyanok, amelyek a bizonyítottság fokát jelentik, illetve olyan elkövető is található, aki a lopott pénzt visszaadta.⁸⁶ Ezek a körülmények hatással voltak a kiszabott büntetés súlyosságára. Ezeken felül a két rovat közt szembetűnő összefüggés az, hogy vagyoni jellegű joghátrányt Mari Mihály káromkodón⁸⁷ kívül csak vagyon elleni bűncselekmény elkövetőjével szemben alkalmaznak.

Szembetűnő összefüggés a vizsgált rovat és az egyes elkövetők neme között, hogy a nők testi büntetésének végrehajtásaként a bothoz és pálcához képest enyhébb büntetési eszköz, a korbács szolgált, hasonlóan a rabtabellában szereplő fiatalokhoz. Az életkorára figyelemmel kapott a 66 éves Csenki János súlyosabb büntetés helyett 3 napi,⁸⁸ Posztós Ferenc pedig 9 napi áréstomot.⁸⁹

Nagy valószínűséggel a szabadságvesztés-büntetések esetén jelentőséggel bírt a „Befogattatásának üdeje” című oszlop is abban a tekintetben, hogy ez lehetett az az időpont, ami a büntetés végrehajtásának kezdő időpontját jelentette.

A hazaszuppolásra ítélt Holup András⁹⁰ és Kovács András esetében, aki a botbüntetés felét az ítéletet hozó úriszék székhelyén, másik felét pedig otthon, Csongrádon szenvedte el,⁹¹ a születési helyet leíró rovat is relevanciával bír. A Félegyházára küldött Biró János esetén a születési helyének (Halas) megfelelő kerületi központ szerepel a forrásban.⁹² A rab sorsa Muha Jakab (Csurtsánszky

⁸⁴ A büntetőjogban 1880-ig a szokásjog a legmeghatározóbb jogforrás lásd *Bató Sz.*: Adalékok a bírósági igazgatás 1848 előtti történetéhez. *Jogtörténeti Szemle* (2011/2) 9–18.

⁸⁵ *Hajdu* (1985:141–142).

⁸⁶ Rabtabella 46. sor.

⁸⁷ Rabtabella 54. sor.

⁸⁸ Rabtabella 66. sor.

⁸⁹ Rabtabella 13. sor.

⁹⁰ Rabtabella 42. sor.

⁹¹ Rabtabella 6. sor.

⁹² Rabtabella 43. sor.

András) vonatkozásában bír relevanciával, aki a rabtabella adatai értelmében szökevény, így büntetesképpen „a katonaságnak resignáltatott”.⁹³

A rabtabellában szereplő büntetéstani adatokból a korszakban uralkodó jogi partikularizmus miatt az egész ország büntetéskezeltetésére vonatkozó következtetéseket a büntetések mértékét tekintve egyáltalán nem lehet levonni, csak a végrehajtásra szolgáló eszközök azok, amelyek némi egyezést mutatnak a többi megye gyakorlatával.

A helyi ítélezési gyakorlat esetében a rabtabella adatai csupán egy adott időpontra vonatkozóan mutatják be az úriszék által elbírált bűncselekményeket és a rájuk kiszabott ítéleteket. Emiatt a büntető bíróság büntetéskezeltetési gyakorlatának megismeréséhez több, időben egymást követő rabtabella vizsgálata szükséges, csak így lehetne megismerni azt, hogy a helyi szokásjog milyen nemű és mértékű büntetéssel fenyegette az általa büntetni rendelt cselekményeket.

IRODALOMJEGYZÉK

Bató Sz.: A „büntetési rendszer” átalakításának megjelenése Kossuth Lajos Pesti Hírlapjában (1841–1844). Szeged, 2010.

Bató Sz.: A Helytartótanács bírósági igazgatási tevékenysége a 18–19. század fordulóján. FORVM Acta Juridica et Politica 1 (2011/1) 55–88.

Bató Sz.: Adalékok a bírósági igazgatás 1848 előtti történetéhez. Jogtörténeti Szemle (2011/2) 9–18.

Béli G.: Magyar jogtörténet – A tradicionális jog. Budapest – Pécs, 2009.

Bónis Gy. – Degré A. – Varga E.: A magyar bírósági szervezet és perjog története. Zalaegerszeg, 1996.

Hajdu L.: A büntetőjogtörténet kutatásának kihasználatlan lehetőségeiről (A rabtabellák és büntető-perkivonatok történeti forrásértéke.) Levéltári Közlemények 55 (1984) 3–30.

Hajdu L.: Bűnözés és büntetőbíráskodás a XVIII. század hetvenes éveinek Magyarországon. Budapest, 1996.

Hajdu L.: Büntett és büntetés Magyarországon a XVIII. század utolsó harmadában. Budapest, 1985.

---

⁹³ Rabtabella 31. sor.

Kabódi Cs. – Mezey B.: Az erkölcsi (megszégyenítő, becsület-) büntetések története. In: Kabódi Cs. – Lőrincz J. – Mezey B. (társszerzők): Büntetéstani alapfogalmak. Budapest, 2005, 214–219.

Kállay I.: Úriszéki bíráskodás a XVIII–XIX. században. Budapest, 1985.

Mezey B.: A fenyítőházak forradalma. A modern büntetés-végrehajtás alapvetése Európában. Budapest, 2012.

Mezey B.: A szabadságbüntetés kezdetei az ókorban. In: Kabódi C. – Lőrincz J. – Mezey B. (társszerzők): Büntetéstani alapfogalmak. Budapest, 2005, 82–87.

Mezey B.: A testi büntetések. In: Kabódi Cs. – Lőrincz J. – Mezey B. (társszerzők): Büntetéstani alapfogalmak. Budapest, 2005, 71–81.

Meznerics I.: A megyei büntető igazságszolgáltatás a 16–19. században. Budapest, 1933.